mali nielen šťastnú ruku pri výbere editovanej pamiatky, ale svojou úctyhodnou prácou a dôslednosťou, kompetenciou a erudiťou pripravili pramenno-kritické vydanie, ktoré zodpovedá vysokým štandardom vedeckých edícií. Svojím záslužným muzikologickým činom obohatili pomerne málo zastúpenú oblasť hudobnej ikonografie a vedeckej dokumentácie. Precízne formulované mu-

zikologické komentáre či hudobné profile k editovaným reprodukciám podobizní z fotoalbumu sú zároveň fascinujúcim čítaním k hudobným mikrodejinám, dávajúc podnet na úvahy, do akej miery môžu nové poznatky ovplyvniť postupné utváranie inovovaného obrazu hudobných dejín,

Jana Lengová

Deníky Ludevíta a Marty Procházkových (1868–1888) / Die Tagebücher von Ludevít und Marta Procházka (1868–1888)

K vydání připravili Jana VOJTĚŠKOVÁ, Jiří K. KROUPA. Praha : Národní muzeum & KLP – Koniasch Latin Press, 2018. LX + 186 stran. ISBN 978-80-7036-579-3 (NM), ISBN 978-80-87773-61-1 (KLP)

V nedávnej dobe editori Jana Vojtěšková a Jiří K. Kroupa predložili odbornej aj širšej kultúrnej verejnosti ďalšiu spoločnú publikáciu *Deníky Ludevíta a Marty Procházkových (1868–1888)*, ktorá tematicky úzko súvisí s predchádzajúcimi dvoma kritickými edíciami prameňov a týka sa významnej osobnosti pražského hudobného života tretej tretiny 19. storočia Ludevíta Procházku a jeho manželky speváčky Marty Procházkovej. Píšeme o nich vyššie. Možno povedať, že všetky tri publikácie vytvárajú svojím predmetom bádania a editorským prístupom trojzväzkový, vzájomne sa dopĺňajúci komplet. Publikáciu vydalo Národní muzeum – České muzeum hudby v Prahe a pražské nakladatelství KLP – Koniasch Latin Press s podporou Ministerstva kultúry ČR v rámci inštitucionálneho financovania koncepčného rozvoja výskumnej organizácie Národní muzeum. Vkusný výtvarný dizajn publikácie zachováva síce formát predchádzajúcich dvoch, avšak tentoraz namiesto dobovej úpravy preferuje moderné riešenie.

Pre hudobného historika je nielen potešujúce, ale aj veľkou výzvou mať k dispozícii pramene toho typu, ako boli editované v troch spomínaných publikáciách. Je preto pochopi-

teľné – a napokon to vidieť aj na výsledku –, že editori pristupovali k editorskej práci s maximálnym ľudským aj muzikologickým zanietením a snahou prezentovať pramene ideálne na najvyššej vedeckej úrovni. V porovnaní s predchádzajúcimi dvoma publikáciami je prezentovaná pramenná edícia vydaná na kvalitnom, ale nie kriedovom papieri, čo zodpovedá štandardom textových publikácií. Na

kriedovom papieri je vytlačená iba obrazová príloha, začlenená ako vložka medzi strany 148 – 149. Publikácia, členená koncepcne podobne ako predchádzajúce dve edície na dve časti, si zachováva tiež bilingválny charakter, avšak tentoraz vychádza v českej a nemeckej mutácii vzhľadom na editované pramene, písané aj v origináli sčasti v jednom alebo druhom z dvoch spomínaných jazykov.

V prvej časti editori načrtávajú najmä hudobnokultúrny prínos Ludevíta Procházku, keďže koncízny biografický profil bol prezentovaný už v prvej publikácii z roku 2013. Poukazujú na jeho aktivity neuveriteľného rozsahu, čo zahrnovalo jeho pôsobenie klaviristu, dirigenta, skladateľa, hudobného kritika, organizátora koncertov, editora a pedagóga. Kľúčová je veta: „Bez Procházkovho pôsobení by se česká moderní hudba Smetanova a jeho současníků prosazovala mnohem obtížněji“ (s. ix). Podobne aj biografický profil Marty Procházkové bol už spracovaný v prvej publikácii, v recenzovanej práci sa detailnejší pohľad na jej spevácku kariéru sústreďuje najmä na jej vystúpenia v Prahe a vo Viedni a na angažmán opernej speváčky v Hamburgu, Drážďanoch a opäť v Hamburgu, ako aj jej koncertný, resp. operný repertoár.

Záznamy v editovaných denníkoch neboli písané pravidelne ani systematicky. Napriek tomu poskytujú dôležité údaje k poznaniu života a pôsobenia oboch manželov Ludevíta a Marty Procházkovcov tak po ľudskej, hudobnej, kultúrno-umeleckej, ako aj spoločenskej stránke. Prinášajú tiež dôležitý korektív niektorých zaužívaných skutočností. Editori okrem iného upozornili napríklad na Procházkovu krstné meno, ktoré sa v staršej muzikologickej a encyklopedickej literatúre zvyklo uvádzať ako Jan Ludevít a v tejto forme ho rešpektuje aj prvá procházkovská publikácia. V matričných záznamoch narodených bol Procházka zapísaný latinsky ako „Ludovicus Joannes“, teda česky „Ludvík Jan“. Na základe toho editori dedukujú, že často používal slovenskú formu mena „Ludevít“, respektíve vzhľadom na svoju slovanskú orientáciu slovanský variant „Ludevít“ (s. xi). K tomu by som dodala, že toto krstné meno malo v dejinách slovenského jazyka

svoje vývojové fázy: v štúrovskej dobe to bol starší tvar „Ludevít“, neskôr paralelne varianty „Ludevít“ aj „Ludovít“, posledný tvar „Ludovít“ sa definitívne ustálil až v modernej slovenčine.

Základom pramenno-kritického vydania je Procházkov osobný denník z rokov 1868 – 1883, ktorý je doplnený a rozšírený o ďalšie tri pramene – zápisník Marty Procházkovej a dva menšie zápisníčky Ludevíta Procházku, čím sa časový horizont denníka rozšíril na roky 1868 – 1888, počínajúc zápismi súvisiacimi s jeho sobášom až po jeho predčasnú smrť. Do vydania nie je zahrnutý pamätník Marty Procházkovej vzťahujúci sa najmä na hamburský a drážďanský pobyt Procházkovcov, avšak editori dôležité poznatky z neho k spoločenským stykom manželov podali prehľadným spôsobom v prvej časti publikácie, vrátane tabuľky osobností zapísaných v tomto pamätníku (s. xx – xxii). Do edície sú zahrnuté ešte dva ďalšie pozoruhodné pramene typu *oral history*, ktoré napísala blízka príbuzná oboch manželov Milka Procházková-Preissová (1899 – 1981): *Z rodinných vzpomínek a Co vím o Dru. Ludevítu Procházkovi a o svém dědovi varhaníku Josefu Procházkovi z Klatov* (s. 113 – 146). V jednom prípade ide o typ memoárovej literatúry, v druhom o pútavo napísaný popularizujúci biografický náčrt Ludevíta Procházku a jeho otca Josefa Procházku s opisom mnohých zaujímavých udalostí týkajúcich sa rodinného aj súvekeho kultúrno-spoločenského života. Prvé štyri pramene sú uložené v Národnom muzeu – Českém muzeu hudby – Muzeu Bedřicha Smetany v Prahe, posledné dva v Národnom muzeu – Českém muzeu hudby.

Charakter prameňov v predchádzajúcich dvoch kritických edíciách rozkrýva skôr relačný aspekt pôsobenia Ludevíta Procházku z hľadiska českej hudobnej kultúry a stredoeurópskych kontextov. Približuje komunikačné procesy, osobné aj písomné väzby a kontakty, ktoré vo väčšej či menšej miere ovplyvnili jeho činnosť v oblasti hudobnej kultúry. V tretej edícii je centrom editovaných prameňov samotná osobnosť Ludevíta Procházku ako pôvodcu písomných prameňov, ktorý prostredníctvom stručných aj ob-

sažnejších autentických záznamov v denníku a dvoch zápisníčkoch „odhaľuje“ intímnu ľudskú zložku svojej osobnosti a výstižnými postrehmi sa vyjadruje k svojim hudobným aktivitám a k speváckym aktivitám manželky Marty. Pramene sú písané formou, ktorá vylučuje kategóriu denníkov typu sebaaprezentácie. Boli zaiste písané s vedomým či nevedomým úmyslom fixovania pamäťovej stopy ako opory v priebehu plynutia času. Hypoteticky denník a zápisníčky mohli byť vedené myšlienkou napísať v neskoršom veku nejaký spomienkový spis či memoáre, literárny žáner, relatívne rozšírený v 19. storočí aj medzi hudobníkmi.

Koncepcia editorov reflektuje charakter prameňov a opätovne premyslene a dôsledne rieši ich editovanie. Keďže pod názvom *Denníky Ludevíta a Marty Procházkových (1868 – 1888)* (s. 1 – 100) sú v chronologickej postupnosti zahrnuté všetky štyri vyššie spomínané pramene (denník a dva zápisníčky Ludevíta Procházku, ako aj zápisník Marty Procházkovej), otázku odlišenia pridaných troch prameňov editori vyriešili graficko-farebnou úpravou, vrátane skratky príslušného prameňa. Snahou editorov bolo, ako sa píše v „manuáli“ pre používateľov knihy, „konfrontovať a overiť všetky zapsané udalosti a reálie v ďalších dochovaných historických prameňoch a literatúre (matriky, adresáre, seznamy obyvateľstva, programy a divadelní cedule, dobový tisk, korespondence, memoáry, sekundárni literatúra atd.), čo sa odrazilo v pomerne obsáhlých a detailných podčiarových poznámkach“ (s. xxix). Tento náročný cieľ editori v plnej miere vďaka precíznej heuristickej, archívnej a filologickej práci splnili. Procházkové zápisy sú čo do rozsahu rôzne, niekedy veľmi krátke či strohé, inokedy obsažnejšie, opisné a komentujúce. V rozsiahlom a faktograficky hutnom poznámkovom aparáte pod čiarou sa tak dopĺňujú, vysvetľujú, či komentujú v editovaných prameňoch zaznamenané skutočnosti, prípadne sa korigujú nepresné údaje. Dôsledný komparatívny prístup prináša aj ďalšie benefity: pôvodný zápis je vnímaný

v kontextuálnom rozmere s komplexnejším videním skutočností a s novou informačnou hodnotou.

Za edíciu denníkov editori zaradili ešte dva dodatky *Supplementa* (s. 101 – 112), a síce zoznam operného repertoáru Marty Procházkovej (37 postáv) a výber koncertných programov z rokov 1872 – 1878, súvisiacich s umeleckou činnosťou manželov Procházkovcov a dôležitých v kontexte skúmanej problematiky. Edíciu uzatvárajú dve vyššie spomínané literárne črty Milky Procházkovej-Preissovej (s. 113 – 140). Tieto dva pramene sú chápané v zmysle prameňov literárneho žánru. To znamená, že sú citlivo upravené do modernej češtiny, avšak s bohatými doplnkami a komentármi v poznámkovom aparáte.

Predkladaná publikácia skúsených editorov Jany Vojtěškovéj a Jiřího K. Kroupu – podobne ako predchádzajúce dve vydania – vzbudzuje rešpekt. Detailne premyslená koncepcia, filologická, pramenná a archívna práca sú v dokonalom súlade. Editované pramene aj rozsiahle dopĺňujúce dáta a vysvetlenia, komentujúce v poznámkach pod čiarou údaje k menám a udalostiam, spomínaným v editovanom prameni, predkladajú bohaté penzum nových poznatkov. Navyše namiesto punktuálne prezentovaných dát editori dávajú prednosť ich uvádzaniu do súvislostí. Ak chápeme pramene ako médium poznávacieho procesu, recenzovaným trom procházkovským kritickým edíciám treba priznať dvojakú zásluhu. Sú zdrojom základného poznania, ktoré sa opiera o fakty, verifikované a verifikovateľné vďaka kompetentnej a dôslednej práci editorov. Prinášajú tiež množstvo nových poznatkov, vrátane poznatkov z komentujúcich poznámok pod čiarou, a tým aj podnetov, ktoré naznačujú možnosti ďalších tematických oblastí výskumu. Všetky tri edície nadväzujú svojím spracovaním a svojou vysokou vedeckou úrovňou na významné tradície českej muzikológie.

Jana Lengová